

محراب

اقتصادی ، اجتماعی ، فلسفی ، تاریخی ، ادبی مجموعہ در
شہیدیلک آبدہ پر نشر اولئور

مندرجات

متفکرلر آراسندہ پریشاتلق محمد امین
اون برنجی عصر ہجریدہ تورک منابع عرفانی و اندرون . . . مفتی اوغلی احمد حکمت
مصر ماصالی و امیر علاءالدینک عشق رؤیاسی قریب حسین
آناطولودہ معدنی صولر م . شرف
و تاریخ حکمت ، دہ صوفیون طاہر عربی
سیاونہ قاضیسی اوغلی و شیخ بدرالدین شرف الدین
مستصفوہ سوزلریمی ، تصوفک ظفرلریمی الزمیرلی اسماعیل عقی

اون برنجی عصر هجریده تورک منابع عرفانی

۳

اندرونه [۱]

اون برنجی عصرده تشنگان عرفان ایچون تسکین عطش ایده جک اوچ منبعدن ،
 تکیه لردن و مدرسه لردن ، بوندن اولکی نسخه لرده معلومات ویریلش ایدی . بومقاله ده
 دخی و قتيله اوچنجی منبع تحصیل اولان « اندرون » دن بحث ایدیه جکدر .
 لسانمزی تشکیل ایدن ، تورکجه ، عربی فارسی کیی اوچ اساس ایچون دولتک بدایت
 تشکیلاتنده ، اوچ منبع فیض تأسس ایتشدی : فارسی زبانی تکیه لره خاص ، و عربجه
 مدرسه لره مخصوص اولدیفی کیی تورکجه دخی اندرون ده تدریس اولونوردی . اونکله برابر
 دین لسانی اولان صریحه ده اهل ایدیلزدی .
 سرای خدمتترینه برمنشاً اولق اعتباریه اندرونه تندرست ، وجیه ، بالنسبه نجیب
 کنج اسیرلر آلیردی . بواجبی اطفالدن مهم بر قسمی و قتيله ده وشیرمه لکدن یتیشوب ،
 دولت خدمتنده ترقی ایدنلرک اقربا و همشهریلرندن ویا تورک رجالی طرفدن اشترا اولونوب ،
 اهتدا ایتدیریلن ذکی کوله لردن مرکب ایدی . بونلر التماس و توضیه لره اندرونه انتساب
 ایتدیریلر ایدی . فقط اندرونه قید اولونمادن اول ، بونلر مملکت خیرلی برعضو اولوب
 اولمادقلری آکلاشیلماق ایچون « علم قیافت » اربابنه اراهه اولونورلردی .
 امرایه و بریلن تربیه ده غایه : پادشاهه خدمت ایچون مقتضی ظرافتی و تشریفات
 قواعدینی اوکرة تهرک سرای ایشلرنده صاحب کفایت بنده کان یتشدیرمک ایدی .
 آیاصوفیه جامعک آرقا قاپوسی جوارنده کی باب هایوندن کچیلنجه ، اسلیحه موزه سنک
 (اسکی سنت ایرهن کلیساسنک) مبنی اولدیفی میداندن ، اندرون منسوبلرینی یا سدره
 حشمته کچیره جک ویا حفره مذله کوچوره جک ویا خود جنت اعلایه اوچوره جق متعدد
 یوللار آیریلیردی .
 امانات مقدسه خلافت بوراده ایدی . صاحب استبداد سلطنت بوراده ایدی . محور
 چرخ حکومت بوراده ایدی . بومرکز آمال متوجهلرینک ، پیشگاه احتراصلرنده

قایناشان عرفان منبعلرندن، نصیبه ذکالرینه کوره تسکین عطش زفاه، نائل فیض وانتباه اولمالری قابل دیکدی. بوسنه دن، خرواستاندن، صربستاندن، آرقاوودلقدن، ماجارستاندن، لهستاندن، حتی روسیه دن فرانسه دن، ایتالیا دن کلن، کتیریلن کنج خرستیان اسیرلری، عجمی اوغلانلری تورک عرفانک، تورک عظمتک، تورک قوتنک بواک فیاض، اک مهیج واک یوکسک بروسطنده کندیلمی بولونجه، کوزلری قاماشیر، برآنده جهانی باشقا، حیاتی باشقا دورلو کورمکه باشلایه رق هویتلری سراپا دکشیردی. بو اوجاقدن اون اوچنجی عصر اورتهلرینه دکن (۷۹) صدراعظم (۳) شیخ الاسلام (۳۶) قاپودان دریا نشأت ایله دیکنی طیارزاده احمد عطا بک تاریخک ایکنجی جلدنده ذکر ایتمکده در.

اندرون مکتبی عثمانلی سلطنتک اداره ملکیه وعسکریه وسیاسیه سنه، نوعماء، بر مستحضر اولمق اعتباریه، بردارالعلوم طایه مقامنده وغلطه سرای، ادرنه و ابراهیم پاشا عجمی اوغلانلر مکتبلری دخی اندرونک بر اعدادیسی حکمنده ایدی. بواوچ اعدادیدن اک مهمی غلطه سرایی مکتبی اولمغله بودارالفیضک منقبه تأسسک بروجه آتی نقلی فائده دن خالی دکیلدر.

وقتیه «وویوودا» قوناغی دینلن غلطه پنچشنبه بازارینک یوقاری طرفی، طوقوزنجی عصر هجریده سازلق وقامیشلق برطاغ ایدی. بایزید ثانی (۸۸۶) کنجلاکنده برقیش کونی بو طاعک اوتهدنبرو «بوغاز کسن» دینلن صیرتترلنده اولانیرکن صوغوغک شدتندن بارینه جق، ایصینه جق بردام آلتی آرامغه باشلار اولاندینی محاک قارشوسنده کی آغاچلغک آرمسنده، باجاسندن دومان چیقان اوچرا برقولوبه نک جوارینه واصل وبوساده مسکنک اطرافنی کل فدائلری صارمش اولدینغی کوره رک خط و مصراق ایله دروننه داخل اولور. قولوبه ده ساکن منزوی درویشک صحبت ظریفانه ومتقیانه سندن بک ممنون اوله رق عزیز مشار الیه ایله آرالرنده شو مکالمه جریان ایدر:

— کل بابا بردلخواهکنز وارمیدر؟

— پادشاهم! شوتپه جکه بر مکتب تأسیس بویور. اوراده او قویوب یازانلری خدمت

هایونکده قوللان. بر زمان دولته که لازم اولور.

بایزید ثانی برصیراه کل بابانک الیه کوستردیکی اوتوز بیک ارشونی متجاوز بر محاک

اطرافہ ، بر مدت صوگرا ، بردیوار چکدیرتہرک برجامع وایکیشریوز آدمی استیباب
ایده بیلیر اوج قوغوش وهر قغوشہ بر حمام ، برر ضابط دائرہ سی ، بررمطبخ و مؤسسہ نیک
داخل و خارجہ ایک چشمہ انشا ایتدیریر و برده غلطہ سرایی آغاسی تعیین ایدر . بورایہ
اسیرلردن ذکی ، کوربوزبرقاج یوزمستعدکنج یرلشدیرتیر . بدایت درسلی خواجہ لکنہ
مشارالہ کل بابایی تعیین و بو ذاتہ آروجه تورکچہ قرائت ، عربی ، فارسی ، موسیقی
معلملی ترفیق آیلەر .

*
**

وقتیله غلطہ سراینہ داخل اولان اسیرلرہ « آغا » تعبیر اولونوردی . ہر آغانک خفتان
آچہ سی نامیلہ بیکیرمی بشر آچہ بیلملی واردی . بونلرک اعاشہلری طرف حکومتدن
درعہدہ اولونمشدی . بر اورنک لباس کیرلردی : آرقالینہ انتاری خفتان کچیرلر .
بلا رینہ کمر قوشانیرلر . باشلرینہ قیرمیزی چوخادن ، ہلال شکندہ « شب کلاہ » تعبیر
اولونور سرپوش قورلر ایدی .

الیوم مکتبلردہ کی « صنف » رینہ اوزمان « اوطہ » تصنیفی جاری ایدی . ہر اوطہ نیک
بش امری واردی : آغالرک اک یاشلیسی اوطہ کدخداسی ایدی . قدم صیراسیلہ دیکرلری
اوطہ باشی ، نوبجی باشی ، حاجی باشی و باش اسکی ناملریلہ یاد اولونورلردی .
ایکنجی سلیم دورندہ غلطہ سرایی مدرسہ یہ تحویل ؛ اوچونجی مراد عصرندہ ینہ
اندرون مکتبہ تبدیل و برنجی احمد عہدندہ تکرار مدرسہ اتخاذا یدیلش اولدینی حالہ
« طلبہ علومک عدم استفادہ لری حکمت خفیہ یہ حمل » اولونہرق ایکنجی عثمان زمانندہ
اوچونجی دفعہ اندرون اعدادیسی و (۱۰۷۶) تاریخندہ دردنجی محمد عہد سلطنتندہ
وکوپرولوفاضل احمد پاشا صدارتندہ تکرار مدرسہ یہ تحویل اولوندیقدن صوگرا (۱۱۲۶)
تاریخندہ اوچونجی سلطان احمد دورندہ صدراعظم سلاحدار شہید علی پاشا صدارتندہ
غلطہ سرایی یکیدن تعمیر ویا گنہ برده کوشک انشا اولونمشد .

غلطہ سرایی بویوک ، اورتا ، کوچوک ناملریلہ اوج اوطہ یہ تقسیم ایدیلشدر . ہر اوطہ
ایچون آرو معلملر ، طیبیلر ، صنایع اوستہلری و خدمتچیلر تعیین و برده کتبخانہ علاوہ
قیلینمشد .

بورادہ کی طلبہ ، آغالر مسجدندہ اوقونان اذان شریفی متعاقب جامعہ صبح نمازی

قیلیدندن صوگرا او طه لرینه کیدرلردی . صباح نمازندن ایکندی یه قادار ، آغالره علوم ابتدایه تدریس ، یازی تمشیق و بعضی صنایع تعلیم اولونه رق ایکندی بی متعاقب جرید طوماق ادمانلرینک مقدمه سی عد ایدیلن چوپ و طوپ اویونی اویئاتدیریلیر ایدی .

تبر اندازلق ایتمک ایسته یینلر اولا بر استادك ألتی اوپوب کباده (کپازه) تعبیر اولونوره .

کوشه ك قبضه لی وقولای چله لی بر « یای » ی کونده اونندن ، ایکی یوز دفعه یه قادار چکوب بازولرینه قوت کتیردیکدن صوگرا اوت دولو طوربایه اوق آتوب کانکشلکده مهارت قازانیرلردی . بوراده اکال ممارسه ایدنلر طوپ قابو سراینه نقل اولونورلردی .

*
* *

طوپ قابو سراینده کی آغالردن جندی وسلاحشور اولق ایسته یینلر ، بو گروهک « بامیاجی ، ویا « لاحاناجی » دینیلن فرقه لرندن برینه انتساب واستناد ایدهرک داخل اولدیقلری فرقه ده شهرت قازانمش بر ذاتی کندیلرینه استاد اتخاذا ایدرلردی .

عثمانیلرده جندیلك پك اسکی زماندن برو جاریدر . بالخاصه چلبی سلطان محمد جندیلك وسلاحشورلغه پك اهمیت ویریردی . فترت اثناسنده « مرزیفون » ده اقامت ایدن چلبی محمد ، مخدومی ایکنجی مرادی قائم مقامقله « آماسیا » یه تهین ایلهمشدی . آماسیا ایله مرزیفوندن بر ایکی مفرزه سواری ترتیب اولونه رق بو ایکی قصبه آراسنده کی « صولی اووا » ده هرایکی طرف مفرزه لرینه برمانوورا اجرا ایتدیرمشلردی . طرفین سواریلری ، بو حرب اویوننده ، مهارت و بسالت ابراز ایتمک ایسته دیکلرندن ، هرایکی شهر اهالیسی ، صاواش اثناسنده ، همشهریلرینی « بامیاجی » و « لاحاناجی » ندالریله تشویق ایدرلردی .

چونکه مرزیفون آراضیسی جسم لاحانا و آماسیا طوپراقلری نفیس بامیایتیشدیرمکه معروف اولدیغندن هر مفرزه سواریلری منسوب اولدیقلری مملکتلرک مشهور محصوللریله آنیلمقده ایدیلر . تورکیاده ، بلکه بوتون آوروپاده ایلك عسکری مانوورا اولان بو حرب اویوننده چلبی سلطان محمدك قوماندا ایتدیکی مرزیفون سواریلرینه لاحاناجی ! و شهراده ایکنجی مرادك ، امری آلتنده بولونان جندیلره بامیاجی ! نامی ویریلش و اوزماندن بزو اون ایکنجی عصر نهایتلرینه قادار معیت سواریلری بو اسملرله ایکی فرقه یه بولونمشدی .

جندیلر کاخانه میداننده کی جنجی (جندی) میدانی ایله بشیکطاش سرایی قربنده تعلیم ایدرلردی .

آت اوستنده سلاح قوللانمقده عمارسه ایچون بر بوچوق آرشون اوزونلغنده ، اوچ پارماق قالینلیغنده ، محروطی و اوجی سیوری بر تیموری کونده اوندن ایکی یوز دفعه یه قادار بلا انقطاع. آت اوستنده طوپراغه ضایلامق و اوق و تفنک انداختنده هدفه اصابت ایتدیرمک ، کنج و حورون آتله بینمکده تحصیل ملکه ایلهمک و آلق کوشه لی و مسطح ، برداختلی و اوست طرفی قلم واری یونتولش جرید دکنکلینی اوزاغه آتمق و کوشه لی و مسطح طرفدن آغاجه ضایلامق ، سواری ادمانلرندن مدود ایدی .

بوصورتله کسب ملکه اولونه رق استادلرک تصدیقنامه لری احراز ایدیلدیکندن سوکرا « کسکینلر » تعبیر اولونان استاد صنفه کچیلیر ایدی .

بش و اوندن اوتوزقاته قادار ، بوکولش تیمور تل اوستنه صاریلش ایصلاق قارکچه سی ، حیوان درت نعله قوشارکن بر قلیچ ضربه سیله ، ایکی یه بولمک و قوشان آتی بردن دور دورمق ، دار بر مرکز موهوم اطرافنده اسب سوار حارمان چویرمک ، بر آرشون طولنده و درت پارمق قالینلیغنده دمیر « لوبود » ی آت اوستنده ، یره اوردقدن سوکرا الیدن یوز مترو ارتفاعه کیریلش ایپدن آشیرمق کسکین جندیلرک مهارتلی جمله سندن ایدی .

کرک اندرون ده و کرک سپاهی و یکیچری اوجاقلرنده متمادیاً یاپیلان ادمانلر ، تعلیملر و صیقی عسکری نظاملر سایه سنده درکه سلیم و سلیمان ، بوایکی جهانگیر ، باقینک تلقیسی و جهله ؛

شیمشیر کیی روی زمینه طرف طرف
صالیدی دمیر قوشاقلی جهان پهلوانلری
آلمدی هزار بت کده بی مسجد ایلهدی
ناقوس یدلرنده اوقوندی اذانلری »

*
* *

غلطه سراینده ، آغا تعبیر اولونان طلبه ، متعلقاتیله یالیهیز صالی کونلری سرای قاپوسنک ایچ طرفنده کی « بولوشمه اوطه سی » نده کوروشه بیلیرلردی . [۱] غلطه سراییلر اکمال تحصیل و عمارسه اینه دیکدن سوکرا منحل وقوع بولدیقجه طوپ قاپوسرای اندروننه داخل اولورلردی .

علمادن ، غلطه سری خواجه سی نصب اولونانلر قدم کسب ایدینجه ، محلول وقوعنده ،

[۱] غلطه سرایی مکتب سلطانینسند حالاً بویله بر بولوشمه اوطه سی موجوددر .

طوب قابو سرائی قوغوش خواجه لکنه ترفیع ایدرلردی . غلطه سرائی آغالری دخی آق
آغالرک اسکیلرندن انتخاب اولونوردی .

غلطه سرائی آغاسی باشنه ، اوستنه بیاض صاریق صاریلش ، مولوی سککسنه بکزه
بر مجوزه ، آرقاسنه مولوی فراجہ سی واری رنگ و قاشلری موسمه موافق بول یکلولا طا
وقوتلوش کورک کیردی .

ادرنه و ابراهیم پاشا سرائلری اندرون مکتبلرینک نظاملری دخی طبقی غلطه سرائی
فیض کاهنک اصوللرینه مشابہ ایدی .

ادرنه ده اندرون الیوم منہدم اولان سرائک متمماتندن اولدیفی کیی ابراهیم پاشا اندرونی
دینیلان مکتب دخی آت میداننه ناظر ، سلطان احمد جامعک قارشیسنده کائن قانونی دامادی
ابراهیم پاشا [۲] طرفندن وقتیلہ بیزانس ایمپراطورلری سرائی یریتہ ، سلیمان اول ایچون
انشا ایتدیردیکی و پادشاهک ، قوناغی تشریفندہ ، خدمتندہ بولونمق اوزره اندرون عجمیلرندن
بر قاج یوز آغا تفریق و اوراده تربیه و تحصیللری ایچون نظامات وضع ایلہدیکی محلدہر .
سلطان احمد جامعک بولوندیفی محلدہ دخی وقتیلہ صوقوللو ابراهیم پاشانک قوناغی واردی .
احمد اول صوقوللودن آلتش بیک فلورینہ ساتون آلہرق یرینہ کندی نامنه نسبت اولونان
جامعی بنا ایتدیرمشدر .

بو اوچ اعدادی مکتبلرندہ اکال تحصیل ایدنلر ، منحل وقوع بولدقچہ ، طوب قابو
سرائندہ کی کوچوک اوطہ یہ آلینیرلر ، بورادن دخی ، یر آجیلدقچہ ، خزینہ و کیلار
قوغوشلرینہ ، اوتوز یاشنی کچمش اسکی آغالرک آللری اوپدورولہرک ، نقل اولونورلردی .
یکی کلنلر ، اسکی آغالرہ « لالا » دییہ خطاب ایدرلردی . عجمیلرک ایلک معلملری لالالردہ .
بونلر آغالرہ ترتیل قرآن ، تجوید ، علم حال ایلہ برکوی ، حلبی ، قدوری کیی فرائض ،
دینیہ و فقہہ دائر کتابلر او قوتدور مقلہ برابر آغالری عربی و فارسی ، ریاضیات و تورکچہ
کتابت درس لرینہ دوامہ ، کائنکشلک ، جندیلک ، توقنک اندازلق ، جرید بازلق و حرب

[۲] ردوس فاتحی ، پارغالی داماد سلاحدار ابراهیم پاشا . سلطان سلیمانک ندیمی و صدراعظمی
ایدی . قانونینک همشیره سنک زوجیدر . حین ازدواجندہ آت میدانندہ سکز کون دوکون اولش ،
و قانونی حاضر بولنمشدر . ابراهیم بالا آخرہ تسلطنہ قالقیشہ رق کندیشنه « ابراهیم خان » دیدیرتمکله قتل
ایدیلمشدر . غلطہ ده جانفزا تکیہ سی خطیره سنندہ مدفوندر .

صیف و سنانده ملکه پردازلق و علم موسیقیده مهارت سازلق تعلیمه و نفس پادشاهی به خدمت ایدن کدیکلیری شروبلر طاتیلر ، طعاملر طبخ و احضارینی تعلمه سوق ایدرلردی .
 سرایه کلن معلملردن ، آغالر صیراسیه : بخاری و عربیدن ابتدا و انتها درسلری اوقورلر ، جمعه ایرته بی و چهارشنبه کونلری یازی خواجه لرندن ثلث ، تعلیق مشق ایدرلر ، بازار کونلری رئیس القرا اقدیدن علم قرائت تحصیل و صالی کونلری ینه معلملردن بخاری ایله علوم عربیه تعلم ایلرلردی . بونلردن ماعدا ، برفنده ، برصنعه اختصاص کسب اتمک ایسته نلر مساعد کون و ساعتلرده آبرو بر معلمدن اکتساب فیض ایچون مساعد زمانلرده صربست براقیلر و بوفن و صنعتی او کره نلر آبروجه احسان و تلطیفه نائل اوله رق تشویق ایدیلردی .

اندرون دروننده متعدد کتبخانهلر موجود اولدیغندن تعمیق معلومات پک قولای ایدی . خطاطلغی ایلرو کوتورده نلره اندرون کتبخانهلری ایچون نسخهلری نادر اثرلر یازدیرلردی . بوسایه ده اندرونلر ، ترجمه حاللرنده کوروله جکی وجهله ، پک چوق فضلاء شعرا و ارباب سیاست ، مورخلر ، اصحاب صنایع ، موسیقی استادلری ظهور ایتشدیر .
 فن موسیقی تحصیل ایچون « سفرلی » قوغوشنک آرقاسنده کاشن مشق خانه ده عصرک اک ایلری کلن موسیقی استادلری واسطه لرله استعداد فطری و صدائیسی اولانلره نی ، سنطور ، طنبور کبی آلات موسیقیه و اصول و مقامات تعلیم ایتدیریلرک بوضورتله یتیشن خواننده لر ، سازنده لر سر محفل ، مؤذن باشی و امام شریاری اولورلردی .

بو کون حالا موسیقیمزک آثار باقیه سنده اک زیاده معتبر اولان بو مشقخانه دن نشأت ایدن استادلرک بسته له دیکلری الهی ، سمعی ، بسته ، کار ، پیشرو ، نقسق و شرقیلردر .
 اندرون ده قوغوشلرده آیلاق طور مق ؛ درس اوقونور ، مشق تعلم اولونور ، موسیقی تدرس ایدیلرکن قونوشمق یاساق اولدینی کبی بوصیراده زلفلر [۱] تاقیه لرک ایچ طرفقا صاقلانمق و خفتانلرک اتکلرینی اوچلرندن قیویره رق بله ایلشیدیرمک اوصولدندی .
 انجاق جامعه کیدیلر و خرقة سعادت دائره سنه شمعدان کوتورولور و یا بو دائره نکه اوکندن کچیلر ، خزینه هایونه کیریلر و یمکدن صوکر قوغوشلر پیشگاهنده کزیلر و باب السعاده یه چیقیلر ایکن زلفلرک اوچلری و خفتانلرک اتکلری صالیوریلردی .

[۱] زلف ، صاج دکیل ، اندرون آغالرینک تاقیه ، کلاه و قاووقلرینک ایکی طرفنه صارقیتیلار

ابریشمدن صاج کبی اورولش و اوچلری صیرمالي « صاچاق » لردر .

هر قوغوشك اڭاسكيلرندن ييکيرمى آخادن اون برينه « يچاقلى » و طوقوزينه « صويونوق »
 تعبير اولونوردى . بونلردن ماعدا چوقه دار ، ركابدان ، باش چاروش ، باش چاقير سالان
 مقاملرينى حائر اولانلار اندرونك امراسندن عد اولونورلردى .
 اندرونك اك بويوك مأمورى باش مابينجى ديمك اولان (املاى قديميله) ساجدار
 ايله باش كاتيدر .

اون برنجى عصرده اندرون يدى قوغوشه ، تعبير ديكرله يدى صنفه آيريلمىدى .

۱ — خانه صغير (كوچوك اوطه)

۲ — خانه كبير (بويوك اوطه)

بوايكي قوغوشده اڭ زياده غلظه سرايى وادرنه و ابراهيم پاشا سرايلردن ماذون آغالر
 بولونوب ، وظيفه لرى دخى تحصيل كمال ايله مكدن عبارتدى . « دولما » كيديكلى ايچون
 بونلره « دولمالى » ديرلردى .

۳ — طوغانچيلر قوغوشى ، (بازبان) : قيرق كيشى ايديلر . وظيفه لرى پادشاهك
 طوغانلرينه ، شاهينلرينه ، آتماجهلرينه باقمىدى .
 ۴ — سفرلى قوغوشى : پادشاهك چاماشيرلرينه لباسلرينه ، قاووقلرينه نظارتله مكلف
 ايديلر .

۵ — كيلارجيلر قوغوشى : منسوبىنى پادشاهك ييه جكنه ، ايچه جكنه نظارت
 ايتكمىدى . بوفرل شروبلر ، حلويات و نادر يمكلر دخى احضار ايدرلردى .

۶ — خزينه قوغوشى : آغالرى خزينه نك امور و محافظه سيله متوغل اولورلردى .
 ۷ — خاص اوطه قوغوشى : مأمورىنى زلفيلردن قيرق كيشى ايدى . وظيفه لرى
 خرقة سعادت اوطه سنك محافظه سنه ، نظافتنه باقمق ، دروننده قرآن تلاوت ايله مك و پادشاهك
 خدمتنده بولونمقدن عبارت ايدى .

اوچنچيدن يدنجى يه قادار قوغوشلرك آغالرينه خفتان كيدكارى ايچون « خفتانلى »
 دخى ديرلردى .

سرايك معمارينى ، نقاشنى ، رسامنى ، خطاطنى ، كاتىبى ، امامنى ، مؤذتى ، منجهنى
 مورخنى ، شاعرينى ، عالمى سلاحشورينى ، خواننده سنى ، سازنده سنى ، نكته داتى ،
 صويتايسنى اندرون يتشدير و روجى چوق دفعه تورك دولتنك سرعسكرينى ، قاضعسكرينى ،
 صدراعظمى ، قاپودان درياسنى ، واليلرينى ايلچيلرينى اندرون تربيه ايدرلردى .

اندرون اون برنجی عصرده بر خیلی اداره آدملری چیقدیغی کیبی تفسیر و حدیثده مرجع ، « شفاء المؤمنین » مؤلفی خاص اوطهلی علی آغا ، « قصیده طنطرانیه » و قصیده منفرجه « مترجمی محمود خلیفه ، « فقه اکبر » و « ایها الولد » مترجمی علی خلیفه ، بند عطار شارحی عبدالرحمان چلبی ، خطاط رجب خلیفه ، خطاط درویش احمد خلیفه ، خطاط رکابدار عبدالله آغا ، خطاط موسیقی شناس مؤذن باشی مصطفی آغا ، خطاط تورک علی کیبی علما و هنروران یتشمشدز .

اندرون ده مرعی اصول تربیه او عصرک و طولایسیله تورک آداب معیشتک کنهفی کوستردیکندن بروجہ آتی التقاط و تثبیت مناسب کورولمشدر :

بویوکلرک یا کلرنده لایالیانه دورمایوب ، دیک فقط متواضع بولونمق . هفته ده بردفعه پنجشنبه ویا جمعه کونلری ، تنہا بر یرده ال و آفاق طیرناقلری کسيلمک ، هر صباح ابدست آلیرکن یاش تولبند ایله قولاق ایچلری تمیزلنمک ، اُک آز هفته ده ایکی دفعه تراش اولمق یوزواللر دائماًمز دورمق ، ابدست ، یمک ، ال و آفاق حایلری هر کون ممکن اولمازسه ، ایکی کونده بردکیشمک . آل یمینسی ، دستمال هر کون دکیشمک ، خلق یا کنده وسو فراده ککیرمه مک ، کریمه مک ، اُسنه مه مک و خلقک یوزینه سر پرجه سنه آقصرمامق . جمعیت الفتده قولاق ، بورون ، دیش قاریشدیرمامق . صوغان ، صارمیساق ، پاصدیرماکیبی فنا قوقولو اطعمه یمه مک . فو صور چوبوق ایچهرک خلقی راحتسز ایتمه مک . اختیار و اسکیلردن اول طعامه آل اوزاتمامق . آغز شوپورداته رقی تلاش ایله یمک یمه مک اتمک . قیرینتیسفی یره و اطرافه دوکمه مک . یمکدن صو کراألنی ، آغزینی ییقمامق . خلق یا کنده قاشینمامق ، سیلکینمه مک ، یره له نه مک ، کیرلی چاشیر کیمه مک . پیس کز مه مک . حمامده باشقه لرینک اوسته کیرلی صو صیچرا تمامق . عظمتله صالینمامق . هر کسک حضورنده آینه یه باقارق یوزندن ، برونندن قیل چکمه مک . قادینلر کی آچیق رنکده لباس کیمه مک . کیمسه یه قارشى نوبرانلق ، سرکشک ایتمه مک . قوروم صاتمامق . اوکونمه مک . یالان سویله مه مک ، مبالغه ایتمه مک . متهورانه سوز سویله مه مک . مکالمه ائناسنده آچیق جمله لروکله لر صرف ایتمه مک . ولو خدمتکار اولسون سینمز کیمسه یی انجیتمه مک . آلچاق طینتده یارادلش انسانلره مخصوص اولان وفاسزلق ، مرحمتسزلاک ، ناکسلاک ، منافقلق ایتمه مک . کیمسه یی اضرار ایتمه مک ، قیصقا تمامق . فقیر آرقداشلره معاونت ایتمک . سقط علیل اولانلره اکتمه مک . کیمسه نک مالنی اذنسر آلاماق ، آمرلره ، استادلره ، یاشیلره ، عالملره رعایت ایتمک .

اصالت اداسنده بولونماق . بهوده کیمسه یه الوارماق . سفاقت اوغورنده بورج ایتمه مک ، جاھلانه ادعالرده بولونماق ، تزییف ایچون کیمسه نیک تقلیدی یاپماق ، سر صاقلانماق آفیون بیه مک ، کئول قوللانماق لازمه دن ایدی . [۱]

بو شرائط انسانیه و اجتماعیه ، میلادی اون آلتنجی اون یدنجی عصرده ، آوروپا سرایلرنده کی اصول تربیه ایله مقایسه اولنورسه اولزمان تورکلرده نه یوکسک ، ونه اینجه مدنی بر تربیه و اخلاق موجود اوله جنی تظاهر ایدر .

اندرونه آلینان خریستیان و اجنبی اسیرلری ، میلادی اون آلتنجی و اون یدنجی عصرلرده اورتودوکسلیق ، فاتولیکلیک ، پروتستانلیق مجادلهری ، دینی مخالفتلر آره سینده بویومش اولدیلرندن ، اساساً معنویت شخصیهرلرینک ، استناد نقطه لری صارصیلان بوکنجلی روحلرینی حتی وجودلرینی اندرونک منتظم و آتشی تربیه سی اریده رک باشقه بر قالیه ، مسلمانلیق و عثمانلیق قالینه دوکویور و بش ، اون سنه صوکرابو عنصرلردن دیگرهیولالار ظهور ایدیوردی . فقط عثمانلیق تمامیه تورکلک دیکلیدی . مهتدی اسیرلر ایله احاطه ایدیلن اندرون ، تورکلکک خصائص ابتدائیه سندن آیریلش ایدی . بو محیطده کی خالص تورکلرک روحلرنده کی تورکلک جلاسی ، دهاسی سیلینه رک اونک یرینه تدریجاً بین الملل بر یالدر سورولش ایدی .

اندرون ظریف ، اینجه اداره آدملری ، تندرست وزنده قهرمانلر ، مقتدر و متفنن هنرور و صنعتکارلر یتشدریور . فقط نه بو اداره آدملری ، نه قهرمانلر ونه هنرورلر تورکلک فطری دهاسندن حصه دار اولما یورلردی .

اونلر ایچون محیط استانبول و سرای آفاقندن عبارت ایدی . اونلرجه غایه ، ملته دکیل سرایه خدمت ایتک ، اونلرجه امل ، تاریخده کوزل نام براقق دکیل ، والی وزیر اولق ، زنکین اولق و تحکم ایله مک ایدی .

بوکیلردن ، بعضاً غیر شعوری خدمتلرده صادر اوله بیلیوردی . فقط اکثریا ملی ایمانه مالک اولمادیقلرندن ، احتراصلری سائقه سیله وجود وطنه درین جریحه لر آچیورلردی . بو حالک سبیلری آیری آیری ایدی :

اسلامیتک روح ملته آشیلا دیغی ده موقراتلق حسندن ، بواسیرلکدن یتشمه عائله سز عنعنه سز اصرا ، استفاده ایدهرک آناطولینک ، روم ایلینک ارباب اصالتنه مسلط اولیور .

اونلرک ثروتلرینی شرفلرینی ، خاندانلرینی برباد ایدمک ذاتی منفعتلری اوغورینه ، وطنک
 کوشه سنده ، بوجاغنده کی ، اجتماعی قوتلری حائز محترم شخصیتلری وتاریخی عائلهلری
 احایه چالیشور وبویوزدن بر چوق قسالاره واختلالاره سبب اولویورلردی . اندروندن
 یتشمه والیلرک معیتلرنده کوتوردیکلری «قابوقولی» خلقی دینلن اتباع وحشم دخی
 کندیلری کیی اسیر ویا دوشیرمه دن یتشمش اجنبیلردن مرکب اولدیقلرندن بونلرک
 ایچلرندن کوزی آچیق اولانلر ملتزمک ، مخلصق ، محتسبک ، صوباشیق وظیفه لریله
 ولایتک هر طرفه سوق واهالی محلیه یه تسلیط اولونورلردی . بومأمورلر اولادولت نامنه
 اجرای مأموریت وجبابت ایدر وایکنجی درجه ده افندیلری ایچون خلقدن پاره چکر
 ونتیجه ده دخی منفعت ذاتیه لرینی تأمین اوغورنده اهالی بی صویارلردی . والی دخی
 مملکتک ثروتی واهالینک اطاعتی نسبتنده بریکدیردیکی مبالغ ایله استانبولده کی آمرلرینی
 من الباب الى المحراب هدیله ره غرق ایدردی .

بوطبقه ده کی ذوات قبه آلتی وزیر ی ویا وزیر اعظم اولونجه دخی موفقیتلرینی خلقه
 وشخص معنوی دولته خدمته دکیل ، حکمدارک کیفنه تبعیتده بولدیقلرندن ، انواع
 نبصص ووسائل ایله اونی شیمارته رق موقعلرینی تحکیمه ورقیبیلرینی تبعیده فرصت بولورلردی .
 والیلر ، وزیرلر موقعلرینک تهله کده اولدیغنی کورونجه کاهیکچریلری وکاه سپاهیلرینی
 وبعضاً علما واهالی بی آل آلتندن قیشقیرته رق ، هیچ یوقدن اختلالر چیقاروب بووسیله
 ایله دولتک باشنه غائله لر آچارلردی . بواختلالر نتیجه سنده چوق کره کندیلرینک ویا
 رقیبلرینک باشلری وبعضاً دخی پادشاهک وحقی سرای امراسنک حیاتلری هدر اولورلردی .
 فرصت دوشدیکجه ولایتلرده تمرد ایدن والیلردن عصیان ایدنلر واسکندر بک
 (قاستریوطی) کیی دولتی سنه لرجه اوشراشدیرانلر آز دکیلدی .

بوعصرده ، اداره محیطنده ، تورکاک حسی بالکلیه مجهول اولوب ، جهت جامعہ جلی

بر اسلامیتدن عبارت قالمشدی .

مفتی اوغلی

احمد هلمت

۲۵ تشرین ثانی ۳۴۰

